

Gemensam text för vägledningarna för de svenska naturtyperna i habitatdirektivets bilaga 1

Naturvårdsverket fattade beslut den 4 november 2011 om nya vägledningarna för de svenska naturtyperna i habitatdirektivets bilaga 1. De beslutade vägledningarna framgår som bilagor till protokollet. Vägledningarna omfattar totalt 71 naturtyper, fördelade på följande grupper: Kust och hav (16), Dyner (9), Sötvatten (8), Gräsmarker (19), Våtmarker, (11), Berg och substratmarker (8). Vägledningarna för skogsnaturtyperna (16) kommer att beslutas senare.

I det här dokumentet finns generell information om naturtypsvägledningarnas innehåll som följer samma ordning som informationen i vägledningstexterna. Informationen består av bakgrundsbeskrivningar, definitioner av begrepp och generell information som gäller alla naturtyperna, t.ex. gällande lagstiftning, samt var mer information kan hittas. Genom att samla all generell information samlad behöver den inte upprepas i varje vägledning och på så sätt kan vägledningarna lättare uppdateras framöver. I varje naturtypsvägledning finns länkar som går direkt in till lämpligt kapitel i detta dokument för den som vill läsa bakgrundstext eller kompletterande information på nytt.

Namnsättning och koder för naturtyperna

Svenskt kortnamn

De officiella namnen på naturtyperna är ofta så långa att de i vardagligt bruk har fått kortare namn. Dessa kortnamn har ändrats under årens lopp. Kortnamnen som används i dessa vägledningar är de samma som använts i beslut om uppdaterade svenska naturtypstolkningar den 13 juni 2011.

Formellt svenskt namn

Det svenska namnet på naturtypen i det av EU till svenska översatta habitatdirektivet som är översatt från Rådets direktiv 97/62/EG, (Direktivet om anpassning av den tekniska och vetenskapliga utvecklingen av direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter).

Formellt EU-namn

Det namn som finns i den engelska versionen av habitatdirektivet.

EU-kod

Europeiska Kommissionen har beslutat att varje naturtyp ska ha en fyrsiffrig kod som ska användas i formulär för upplysningar om områden som föreslagits som Natura 2000-områden. I några fall är en siffra utbytt mot en bokstav i koden.

Beskrivning av naturtypen

Utdrag ur EU's tolkningsmanual

I habitatdirektivet finns inga definitioner av de olika naturtyperna utan bara deras namn. Naturtyperna baseras i grunden huvudsakligen på en äldre klassificering i CORINE biotopes, men under processen med att ta fram direktivet har innebörden av de vissa naturtyper kommit att ändrats något. I direktivet framgick också den kod som naturtypen hade i CORINE biotops som en referens. Sedan direktivet beslutades har en ny version av CORINE med nya koder och indelning av naturtyper och skapande av undertyper tillkommit, vilket gör direktivets referenser föråldrade. Det har funnits ett behov av klargörande av hur begreppen ska tolkas och EU har tagit fram en manual som stöd för tolkningen. Dessutom har ytterligare medlemsländer tillkommit vilket inneburit att regionala variationer och nya naturtyper har behövt inkluderas. Tolkningsmanualen uppdateras med några års mellanrum. Texten i vägledningen utgörs av utdrag från EU:s tolkningsmanual (version EU27 från 2007) som täcker för Sverige relevanta delar. Text som beskriver regionala

variationer av naturtypen (subtypes) är bara med om de finns i Sverige. Därutöver har viss text om undertyper fått annan layout för ökad läsbarhet.

Svensk tolkning av definitionen

Varje medlemsland kan tolka naturtyperna utifrån de nationella förutsättningarna, eftersom en naturtyp har regionala variationer. Den svenska beskrivningen innehåller hur naturtypen ska tolkas i Sverige och baseras på Naturvårdsverkets beslut om svenska naturtypstolkningar från den 13 juni 2011 (NV-04496-11).

Kommentarer

Texten tar upp ev. kommentarer om i vilken omfattning ingrepp kan finnas i naturtypen, förtydliganden om vad som karakteriserar den eller annat som behöver kommenteras.

Svenska undertyper

Sverige har i sin tolkning ibland angett undertyper till naturtypen. Dessa är ibland överensstämmande med undertyper som beskrivs i EU:s tolkningsmanual, och som finns i Sverige. I andra fall har de tagits fram i det svenska arbetet med naturtyperna för att ge adderad information om naturtypens mångformighet. De svenska undertyperna är ibland överensstämmande med de ekologiska grupper som en viss delmängd av naturtypens typiska arter kan knytas till.

Gränsdragning mot andra naturtyper

Kort beskrivning av vilka skiljemärken som finns mellan naturtypen och likartade naturtyper, eller naturtyper som delvis överlappar varandra, och hur gränsdragningen ska hanteras. Denna text finns också i de beslutade svenska naturtypstolkningarna.

Viktiga strukturer och funktioner

Beskrivning av ett antal strukturer och funktioner som är väsentliga för naturtypens funktion och naturvärden.

Karaktärsarter och typiska arter

Tabell över karakteristiska arter och typiska arter. De karakteristiska arterna utgörs av ”vanliga” arter som utmärker naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsamt tillstånd. Tabellen innehåller både vetenskapliga och svenska namn. K-art anger att arten är en karaktäristisk art och T-art innebär att den är en typiska art. För de typiska arterna finns även information om vilken undergrupp de är typiska för. I kolumnen ”Grupp” framgår till vilka livsmiljöer en typiska art kan knytas inom en variabel naturtyp. Dessa grupper överensstämmer ibland med de svenska undertyperna eller EU:s sub-types. I kolumnen ”Region” framgår i vilken region arten är en typiska art. A=alpin, B=boreal, K=kontinental, MB=marin baltisk och MA=marin atlantisk.

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

I tabellen under denna rubrik finns information om vad naturtypen motsvarar i andra klassificeringssystem. De flesta har motsvarigheter i Vegetationstyper i Norden (VIN) eller EUNIS. För marina typer finns deras motsvarighet i Kustbiotoper i Norden. I EU:s tolkningsmanual finns motsvarigheter till andra länders klassificeringssystem.

MER INFORMATION

- Technical handbook, volym 1 s 73-109, CORINE/biotopes/89/2.2, 19 maj 1988, delvis uppdaterad den 14 februari 1989.
- Danmarks miljøundersøgelser (2003): Kriterier for gunstig bevaringsstatus - naturtyper og arter omfattet af EF-habitatdirektivet og fugle omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet. Faglig rapport fra DMU 457: 2.
- European commission DG environment (2007): Interpretation manual of European Union habitats – EUR27.
http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/docs/2007_07_im.pdf
- Finlands miljöcentral (1999): Natura 2000 handbok över de finska naturtyperna.
- Nordiska ministerrådet (1998): Vegetationstyper i Norden. TemaNord 1998:510.
- EUNIS: <http://eunis.eea.europa.eu/habitats-names.jsp>
- Storbritanniens naturtypsvägledning:
http://www.jncc.gov.uk/Publications/JNCC312/UK_habitat_list.asp

Utbredning och förekomst

Rapporterad nationell bevarandestatus 2007

Enligt art- och habitatdirektivets artikel 17 ska en nationell rapport om direktivets genomförande sammanställas vart 6:e år. En del av rapporten utgörs av en redogörelse för bevarandestatusen för naturtyperna i direktivets bilaga 1. Innehållet i naturtypsvägledningarna baseras på den rapportering som lämnades till EU i juni 2007. I rapporten bedömdes naturtypernas situation i de biogeografiska regioner där de förekom under perioden 2001–2006. Av EU:s biogeografiska regioner finns tre i Sverige: alpin, boreal och kontinental. Av EU:s marina regioner finns två i Sverige: marin atlantisk och marin baltisk. Endast två naturtyper har rapporterats utifrån den marina regionindelningen.

Enligt förordningen om områdesskydd, 16 § anses en naturtyps bevarandestatus som gynnsam när samtliga punkter nedan är uppfyllda:

- Dess naturliga eller hävdbetingade utbredningsområde och de ytor den täcker inom detta område är stabila eller ökande
- Den särskilda struktur och de särskilda funktioner som är nödvändiga för att den ska kunna bibehållas på sikt finns, och sannolikt kommer att finnas under överskådlig framtid
- Bevarandestatusen hos dess typiska arter är gynnsam enligt definitionen för en arts gynnsamma bevarandestatus.

I varje vägledning finns en tabell som presenterar ett urval av uppgifter som rapporterades 2007. Bland annat ingår uppgifter om naturtypernas status och referensvärden. I kolumnhuvudena har de biogeografiska regionerna förkortats till Reg. A, Reg. B och Reg. K. De marina regionerna har förkortats till Reg. MA och Reg. MB.

Samtliga naturtyper har en karta över utbredningsområdet och en karta över förekomstareal. Länsgränserna i kartorna återspeglar hur det såg ut 2006.

Följande av det som rapporterades ingår i vägledningarna:

Karta förekomstareal

Karta med förekomst med upplösning 10 x 10 kilometer.

Karta utbredningsområde

Karta som visar naturtypens utbredningsområde så som det ska rapporteras enligt EU: sätt att ta fram utbredningsområde. Utbredningsområdet har beräknats utifrån förekomstkartan. De 10x10 kilometersrutur med förekomst som ligger mindre än 5 mil från varandra har knutits ihop till ett sammanhängande område. Där det finns luckor i utbredningsområdet och det finns goda skäl till att anta att naturtypen finns där har dessa områdena också inkluderats i utbredningsområdet.

Uppgift om utbredningsområde

Utbredning i kvadratkilometer baserad på karta över utbredningsområde. Bedömningen utgår från totalareal och referensvärde samt trend och ev. minskningstakt enligt tabellen nedan

Gynnsam	Stabilt (balans förluster och expansion) eller ökande OCH inte mindre än referensvärdet för utbredning
Otillräcklig	Andra kombinationer
Dålig	Stora minskningar: förluster motsvarande mer än 1 % per år under period angiven av medlemsland ELLER totalareal mer än 10% mindre än referensvärdet
Okänd	Ingen eller otillräcklig tillförlitlig information tillgänglig

Uppgift om förekomstareal

Uppskattad förekomstareal i kvadratkilometer utifrån tillgängliga data. Bedömningen sker utifrån totalareal och referensvärde samt trend och ev. minskningstakt enligt tabellen nedan.

Gynnsam	Stabilt (balans förluster och expansion) eller ökande OCH inte mindre än referensvärdet för förekomstareal OCH utan signifikanta förändringar utbredningen inom utbredningsområdet
Otillräcklig	Andra kombinationer
Dålig	Stora minskningar: förluster motsvarande mer än 1 % per år under period angiven av medlemsland ELLER stora förluster i förekomstmönstret inom utbredningsområdet ELLER mindre än 10% lägre än referensvärdet
Okänd	Ingen eller otillräcklig tillförlitlig information tillgänglig

Uppgift om naturtypens kvalitet

Med en naturtyps kvalitet avses de viktigaste delarna som bygger upp naturtypen och som utgör de viktigaste förutsättningarna för den. Hit hör viktiga strukturer, funktioner och att naturtypens typiska arter har gynnsam bevarandestatus. Dessutom ska det finnas förutsättningar för hotade arter knutna till naturtypen att leva kvar. Bedömningen sker enligt tabellen nedan.

Gynnsam	Strukturer, funktioner och typiska arter förekommer i tillräcklig omfattning och inga påtagliga försämringar eller negativ påverkan.
Otillräcklig	Andra kombinationer
Dålig	Mer än 25% av arealen har ogynnsamt tillstånd med avseende på strukturer, funktioner och typiska arter
Okänd	Ingen eller otillräcklig tillförlitlig information tillgänglig

Uppgift om framtidsutsikter

En sammanvägning av de faktorer som troligen kommer att påverka utvecklingen gällande naturtypens utbredning och förekomstareal tjugo år framåt i tiden. Sådana

faktorer är: trender i markanvändning, resultat från miljöövervakning och miljömålsuppföljning samt i vilken omfattning åtgärder vidtas för att gynna naturtypen.

Gynnsam	Naturtypens framtidsutsikter är goda inga påtagliga hot och påverkansfaktorer finns. Naturtypen kommer vara fortsatt livskraftig på lång sikt.
Otillräcklig	Andra kombinationer
Dålig	Naturtypens framtidsutsikter är dåliga, det finns allvarig påverkan från hot och långsiktigt bevarande riskeras.
Okänd	Ingen eller otillräcklig tillförlitlig information tillgänglig

Uppgift om samlad bedömning av bevarandestatus

Utifrån bedömningarna för gällande utbredning, förekomstareal, livsmiljö och framtidsutsikter gjordes en samlad bedömning av naturtypens bevarandestatus.

Gynnsam	Alla parametrar bedömdes vara gynnsamma, en av de fyra kan ha bedömningen okänd istället.
Otillräcklig	Åtminstone 1 av de fyra parametrarna bedömdes vara otillräcklig och ingen bedömdes vara dålig.
Dålig	Åtminstone 1 av de fyra parametrarna bedömdes vara dålig.
Okänd	Två eller flera okända kombinerat med gynnsamma eller alla okända.

Trend

För varje bedömning som gjorts har också framtidsutsikterna för parametern bedömts. Värdet för trend är antingen förbättring, stabil, försämring eller okänd. Ibland har ett längre tidsperspektiv än rapporteringsperioden behövts för att avgöra trender.

Referensvärden

När Sverige gick med i EU 1995 angavs aktuellt värde för de olika naturtypernas förekomstareal. I samband med rapporteringen 2007 sattes referensvärden motsvarande minimivärden för att uppnå gynnsam bevarandestatus för varje naturtyp. Enligt riktlinjerna fick värdet för populationsstorlek inte sättas lägre än det angivna värdet när direktivet trädde i kraft i respektive medlemsland, (Sverige 1995). Vid översynen av referensvärdena har det gjorts en bedömning av hur vanlig naturtypen: har varit, är, kan bli och skulle behöva vara. Under 2011 påbörjas en process med att ta fram vetenskapligt väl förankrade referensvärden för rapporteringen 2013.

Kommentarer

För några naturtyper finns kommentarer eller förklaringar till det som rapporterats eller annan information gällande naturtypens areal och status. I några fall finns beskrivningar över hur naturtypens utbredningsområde lämpligast bör öka.

MER INFORMATION

- Originalrapporten (litet svåröverskådlig och bestående av de blanketter rapporteringen skett i) finns på <http://cdr.eionet.europa.eu/se/eu/art17>
- Artdatabanken har tagit fram en översiktlig sammanställning över rapporteringen.: Sohlman A (red) (2008): Arter och naturtyper i Habitatdirektivet – tillståndet i Sverige 2007. ArtDatabanken, SLU, Uppsala..
- Se EU:s instruktioner om rapporteringen: European Commission (2006). Assessment, monitoring and reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Explanatory Notes & Guidelines. Final draft October 2006.” på http://circa.europa.eu/Public/irc/env/monnat/library?l=/habitats_reporting/reporting_2001-2007/reporting_framework&vm=detailed&sb=Title
- In viktig ingångsport till Natura 2000-arbetet i Sverige är <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Natura-2000/>

MER INFORMATION – NATURTYPENS KVALITET

- <http://w3.vic-metria.nu/n2k/jsp/main.jsp> har en databas över samtliga svenska Natura2000-områden för naturtyperna.
- <http://www.artportalen.se/> innehåller observationer av arter inom flera olika organismgrupper.
- <http://www.tradportalen.se/> innehåller uppgifter om skyddsvärda träd som kan finnas i naturtyperna och som utgör viktiga strukturer.
- Artdatabanken kan även bistå med information från andra databaser som inte finns tillgängliga på Internet, t.ex. mussel- samt fynddatabasen.

Förutsättningar för bevarande

Vägledningarna tar även upp viktiga frågor för bevarandet av naturtypen. Det kan gälla relevant skötsel (störning/fri utveckling), andra bevarandeåtgärder, hotbild och regelverk samt bevarandemål och uppföljning.

Förvaltning/skötsel

Presentation av viktiga förvaltningsåtgärder, både aktiva (störning: t.ex. hävd, brand och översvämning, erosion) och passiva (fri utveckling). Här kan även behov av restaurering, återskapande och nyskapande av naturtypen samt ändring av vattenregleringar beskrivas. Ev. väsentliga skillnader i olika delar av landet klargörs.

Hotbild

Lista över de viktigaste konkreta hoten mot naturtypen som bör hanteras i förvaltningen. Potentiella hot och hot med liten påverkan redovisas endast undantagsvis. Hoten kan innebära mänsklig påverkan på naturtypen som sådan, mänsklig påverkan på typiska arter eller hotade arter knutna till naturtypen, känslighet för miljögifter, klimatförändringar och övrigt. Ev. väsentliga skillnader i olika delar av landet klargörs.

Bevarandeåtgärder

Här presenteras kortfattat andra tänkbara insatser som områdesskydd, genomförande av Åtgärdsprogram för hotade arter, (de som rör livsmiljöer eller typiska arter) och utsättning av arter mm.

Internationella avtal och konventioner

I vägledningarna nämns endast internationella överenskommelser i den mån de innehåller åtgärder eller påverkar bevarandearbetet för naturtyperna och detta innehåll inte kan anses vara implementerat i svensk lagstiftning. Beskrivning av ej implementerade (helt eller delvis) internationella konventioner och avtal framgår nedan.

Konventionerna HELCOM och OSPAR har vissa delar gällande övervakning som inte har implementerats än och som finns omnämnt i vägledningarna.

I övrigt finns det ett antal internationella konventioner och andra internationella överenskommelser som gäller många av de naturtyper som finns med i vägledningarna. Dessa är inte beskrivna i vägledningarna eftersom de anses vara implementerade i svensk rätt. Exempel på sådana viktiga konventioner är: Konventionen om biologisk mångfald, Bernkonventionen, Bonnkonventionen, CITES och ICES.

Området Laponia (nationalparkerna Muddus, Sarek, Padjelanta och Stora Sjöfallet med omgivning), Höga kusten samt Odlingslandskapet på södra Öland (inklusive alvaret) räknas till Sveriges världsarv enligt UNESCO.

MER INFORMATION

- <http://www.regeringen.se/sb/d/3305> har de internationella överenskommelser som Sverige ingått (sedan 1999) tillgängliga på svenska.
- De olika konventionerna har dessutom egna hemsidor med information.
- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/EU-och-Internationellt/Internationella-konventioner/> innehåller ingångar till kortare information om syftet med olika naturvårdskonventioner och hur arbetet med dem bedrivs i Sverige.
- <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5546-1.pdf> leder till rapporten Handlingsprogram för skydd av fladdermusfaunan.
- UNESCO världsarvet Laponia: <http://whc.unesco.org/en/list/774>, världsarvet Södra ölands odlingslandskap: <http://whc.unesco.org/en/list/968>, världsarvet, Världsarvet Höga kusten-Kvarkenområdet, <http://whc.unesco.org/en/list/898>.

Regelverk

Vid bevarande av en naturtyp måste också ofta nyttjandet av omkringliggande mark beaktas. Det kan t.ex. gälla hur en naturtyp i ett område påverkas av omgivningens förändringar i hydrologi, hydrokemi och trädskikt. Av den anledningen har regelverk som normalt är knutet till något eller några ekosystem kanske också en inverkan på andras naturtyper. En förteckning över regelverk som berör en naturtyp direkt eller indirekt blir därför lång. Av det skälet presenteras viktiga delar i regelverket för att bevara och förbättra naturtillstånd i denna gemensamma text istället för i respektive vägledning.

Beskrivningen av gällande regelverk för naturtyperna i respektive vägledning är därför mycket kort och utgörs endast av om naturtypen är en prioriterad eller inte i Art- och habitatdirektivets bilaga I samt av en förteckning av de viktigaste lagrummen för naturtypen.

I den gemensamma texten ingår:

- de generella bestämmelser som gäller för samtliga naturtyper som ingår i habitatdirektivets bilaga I.
- beskrivning av de bestämmelser som gäller vissa grupper av naturtyperna i direktivet och som bara är förtecknade i den enskilda vägledningen.
- kort beskrivning av regelverket för bevarande av naturtypernas arter (ex. typiska, karaktäristiska och hotade).
- kort beskrivning av övrig relevant lagstiftning.

Generella bestämmelser för samtliga naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1

Påverkan på särskilda bevarandeområden (Natura 2000)

Enligt 7 kap 27 § Miljöbalken ska särskilda bevarandeområden förtecknas för varje naturtyp i Art- och habitatdirektivet bilaga I. Ska verksamhet eller åtgärd vidtas som på ett betydande sätt kan påverka naturtypen i bevarandeområdet som är grunden till utpekandet krävs tillstånd enligt 7 Kap 28 a§ Miljöbalken. Det gäller oavsett om verksamheten/åtgärden ska bedrivas inom bevarandeområdet eller utanför. Undantag från tillståndskravet gäller verksamheter och åtgärder som behövs för skötseln och förvaltningen av områdets naturvärden.

Bevarandeplaner för särskilda bevarandeområden (Natura 2000)

Enligt 17 § Områdesskyddsförordningen (1998:1252) ska varje Natura 2000-område ha en beskrivning. Dessa så kallade bevarandeplaner är inte formellt bindande men kan ge information om områdets naturtyper. I Naturvårdsverkets riktlinjer för framtagande av bevarandeplaner framgår att planerna bl.a. ska innehålla bevarandesyfte, -värden och -mål. Dessutom ska förutsättningar och åtgärder med tillhörande tidsplan för att uppnå eller bibehålla ett gynnsamt tillstånd för bevarandevärdena i området ingå. En bevarandeplan kan alltså ge god information om

önskvärda åtgärder på en specifik lokal. Planen ska dessutom redogöra för vilka verksamheter eller åtgärder som eventuellt kan hota de arter eller livsmiljöer som ska skyddas i området.

Prioriterade naturtyper

Prioriterade naturtyper i Art- och habitatdirektivet är sådana naturtyper som har ett mycket högt gemensamhetsintresse sett utifrån hela EU-territoriet oavsett vad deras status är i enskilda medlemsländer. Det finns hårdare krav på hanteringen av dessa naturtyper. t.ex. måste finnas ett överskuggande allmänintresse av gemenskapsintresse för att tillåta exploatering som påverkar naturtypen i Natura 2000-områden.

Annan generell lagstiftning

Grundläggande hushållningsbestämmelser

I de fall vägledningarnas naturtyper finns i områden som omfattas av de grundläggande hushållningsbestämmelserna i 3 kapitel 2-3 och 6 §§ Miljöbalken är dessa områden skyddade på följande sätt: mark- och vattenområden ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan påverka områdenas karaktär, områden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön och områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön.

Särskilda hushållningsbestämmelser

Enligt 4 kapitel 2-8 §§ Miljöbalkens omfattas vissa utpekade områden av särskilda hushållningsbestämmelser, dessa är att i sin helhet betrakta som riksintresse. I dessa områden skyddas mark och vatten mot ny bebyggelse eller anläggningar av viss karaktär. Områden som skyddas på sådant sätt kan utgöras av nationalstadspark, obrutna kust- och fjällområden samt älvar skyddade mot vattenkraftsutbyggnad. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får bara komma till stånd om det inte möter något hinder enligt 2-8 §§ och det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvården.

Områdesskydd

Naturtypen kan skyddas genom beslut om områdesskydd i det område den förekommer. Sådant områdesskydd kan vara nationalpark, naturreservat, kulturreseervat, naturvårdsavtal och biotopskyddsområden.

Nationalparker

Bestämmelserna om nationalparker finns i 7 kap. 2-3 §§ miljöbalken och i nationalparksförordningen (1987:938). Nationalparker måste ligga på statligt ägd mark

och regeringen fattar beslut om dem efter medgivande av riksdagen. Nationalparker ska vara stora orörda områden som representerar svenska landskapstyper.

Naturresevat och kulturresevat

Bestämmelserna om naturresevat finns i 7 kap. 4-8 §§ och 30 § miljöbalken och förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Naturresevat är en mer flexibel skyddsform. Skyddet kan ha flera syften: att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter kan också förklaras som naturresevat. Beslut om naturresevat tas av länsstyrelsen eller kommunen. I beslutet ska också finnas med de inskränkningar i rätten att använda området som kan behövas för att uppnå syftet. Enligt Naturvårdsverkets vägledning bör nya resevat med limniska motiv avgränsas så att hela sjöobjektet med angränsande områden av direkt betydelse för biotopens kontinuitet ingår. Vid avgränsningen bör också hotbilden i tillrinningsområdet beaktas.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är ett civilrättsligt avtal som tecknas mellan staten eller en kommun och en fastighetsägare om vad denne kan tillåta eller tåla angående naturvården inom ett område på sin fastighet.

Ett naturvårdsavtal ska enligt 7 kapitlet 3 § jordabalken anses vara en nyttjanderätt och kan därmed skrivas in i fastighetsregistret för att gälla också en eventuell ny ägare till fastigheten. Avtalen kan som längst vara 50-åriga. Vanligtvis tecknas naturvårdsavtal för att bevara naturvärden och biologisk mångfald, men även kulturmiljövärden och värden för rekreation och friluftsliv kan tillgodoses med avtalen. Markägaren kan få ekonomisk ersättning för de begränsningar i brukandet som avtalet medför.

Biotopskyddsområden

Några livsmiljöer i skogskapet kan skyddas som biotopskyddsområden i enskilda fall efter särskild skyddsprocess. Enligt förordningen (1998:1252) om områdesskydd 6 och 7a §§ (bilaga 2) är dessa livsmiljöer: brandfält, lövbrännor, äldre naturskogsartade skogar, örtrika allundar, ravinskogor, mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark, örtrika sumpskogor, äldre sandskogor, äldre betespräglade skogar, kalkmarksskogor, rik- och kalkkärr, alkärr, hassellundar och hasselrika skogar, källor med omgivande våtmarker, myrholmar, ras- eller bergbranter, mark med mycket gamla träd, strand- eller svämskogor, strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad. Skogsstyrelsen och kommunen beslutar om biotopskyddsområden i skogsmark.

Dessutom kan några livsmiljöer som inte finns i skogsmark också skyddas som biotopskyddsområden i enskilda fall efter särskild skyddsprocess. Enligt förordningen (1998:1252) om områdesskydd 7 och 7a §§ (bilaga 3) är dessa livsmiljöer: rik- och kalkkärr i jordbruksmark, ängar, naturbetesmarker, naturliga vattendrag, ras- eller bergbranter (som inte ligger i skogsmark), naturliga vattenfall, forsar och sjöutlopp med omgivande mark, mynningsområden vid havskust, rev av ögonkorall, naturliga sjöar och andra vatten som är naturligt fisktomma, helt eller delvis avsnörda havsvikar, grunda havsvikar, ålgräsängar och biogena rev samt strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har en väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad. Länsstyrelsen och kommunen beslutar om dessa biotopskyddsområden.

MER INFORMATION

- <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3910> är ingången till svensk författningssamling där lagar och förordningar finns tillgängliga.
- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/> har ingångar till information om nationalparker, naturreservat och hur skyddsprocessen går till.
- <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Skog-och-miljo/Skyddad-skog/Biotopskyddsomraden/> går till information om biotopskyddsområden i skogslandskapet.
- http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/Skydd_och_skotsel_vardefull_natur/naturvardsavtal/Tillampning-av-gemensamma-riktlinjer-for-naturvardsavtal-ver-2-20101209.pdf går till information om naturvårdsavtal.
- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Natura-2000/Vagledning/> har information om olika vägledningar, handböcker, konsekvensbedömningar, skötsel och förvaltning mm.

Bestämmelser för några livsmiljöer

Generellt biotopskydd

Några livsmiljöer i jordbrukslandskapet omfattas av generellt biotopskydd enligt Förordningen (1998:1252) om områdesskydd 5§ (bilaga 1). Biotopskyddet innebär förbud mot att bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som kan komma att skada naturmiljön. Länsstyrelsen får medge dispens från förbudet om det finns särskilda skäl. Det genrellt biotopskyddet omfattar Alléer, Källor med omgivande våtmark i odlingslandskapet, Odlingsrösen i jordbruksmark, Pile-

vallar, Småvatten och våtmarker i jordbruksmark Stenmurar i jordbruksmark samt Åkerholmar.

Strandskydd

I de fall naturtypen finns i ett strandnära område som omfattas av strandskydd gäller särskilda regler såvida inte dispens ges. Strandskyddet innebär att ny bebyggelse/anläggning inte får uppföras/anläggas eller att befintliga sådana inte får ändras. Undantag från förbudet gäller till exempel för byggnader som behövs för de areella näringarna eller verksamheter till vilka tillstånd har lämnats enligt miljöbalken. Dessutom får inte förberedande verksamheter inför sådana förändringar som schaktning och grävning för grund mm inte får utföras. Åtgärder i övrigt som väsentligt förändrar livsvillkoren växt- och djurliv (fällning av träd, gödsling mm) får inte heller vidtas.

Skogsbrukets regelverk

Skogsstyrelsen kan enligt 30 § SVL meddela föreskrifter om miljöhänsyn vid skötsel av skog. därutöver kan också föreskrifter eller förbud enligt 2 kap. miljöbalken meddelas för sådant som inte har reglerats i Skogsstyrelsens föreskrifter. Här ingår att avverka skyddszoner eller orsaka körskador, att undvika läckage av näringsämnen och slam, samt att lämna hänsynskrävande biotoper som källor, kärr och småvatten orörda.

Med stöd av 26 kap 9 § MB får skogsstyrelsen meddela de förelägganden och förbud som behövs för att balken ska efterlevas. Bestämmelsen bör kunna användas för att t ex meddela ett förbud vid pågående avverkning som bedöms strida mot 7 kap 28 a § MB.

Skog som är avsatt som skyddsskog enligt 15 § skogsvårdslagen för att den behövs som skydd mot sand- eller jordflykt får inte avverkas utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd.

För skyddsdikning efter avverkning eller vid föryngringsavverkning gäller endast anmälningsplikt om inte påverkan är så stor så att 7 Kap 28 a§ Miljöbalken ska tillämpas. Skogsstyrelsen bör därför ge råd om försiktighetsåtgärder när direktivets naturtyper kan komma att påverkas.

Jordbrukets regelverk

Vid skötsel av jordbruksmark skall hänsyn tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen (MB 12 kap 8-10 §§). Länsstyrelsen kan meddela föreskrifter om hänsyn för växt- och djurlivet, t ex begränsningar av antalet djur eller försiktighetsmått i gödselhantering och växtodling. Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att den pågående markanvändningen avsevärt försvåras.

Enligt förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket får jordbruksmark tas ur produktion först efter anmälan till länsstyrelsen, som då har möjlighet att förbjuda en ändrad markanvändning.

Fiskets regelverk

För naturtyperna är följande regleringar i Fiskelagstiftningen särskilt viktiga. Föreskrifter om vilka fiskeredskap som får användas var, vilka arter som får fiskas och paragrafen om utsättning av fisk.

Vattenverksamhet

Med vattenverksamhet avses uppförande och ändring av anläggningar inom vattenområde och andra åtgärder i ett vattenområde som syftar till att förändra vattnets djup och läge. Till vattenverksamhet hör bland annat muddring, dämning och sänkning av sjöar och vattendrag, bortledning av yt- och grundvatten, åtgärder för att öka grundvattenmängden och åtgärder som utförs för att avvattna mark. Bestämmelserna om vattenverksamhet finns främst i miljöbalkens 11 kapitel, lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet och i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.. för vattenverksamhet krävs tillstånd eller anmälan undantaget när det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena.

Markavvattning och skyddsdikning

Markavvattningsförbud gäller i vissa delar av landet, i övrigt gäller tillståndsplikt (11 kap. miljöbalken). Markavvattningsförbud gäller i vissa delar av Sverige, i övrigt gäller tillståndsplikt (11 kap MB). Tillstånd bör ej lämnas i område som hydrologiskt eller vattenkvalitetsmässigt påverkar habitatdirektivets naturtyper eller område med höga bevarandevärden.

För skyddsdikning efter avverkning eller vid föryngringsavverkning gäller endast anmälningsplikt varför SKS bör ge råd om försiktighetsåtgärder när habitatdirektivets naturtyper berörs om påverkan inte är så stor så att 7 Kap 28 a§ Miljöbalken (betydande påverkan på särskilda bevarandeområden) är tillämplig.

Skydd av vattentäkter

Vattentäkter och deras närmaste omgivning kan skyddas mot vissa verksamheter enligt 7 kap. 21§ Miljöbalken.

Täkter

Tillstånd krävs för brytning av berg, grus, sand, lera och torv, undantaget små täkter för husbehov. Täkter prövas enligt 9 kap, Miljöbalken, undantaget torvtäkter som regleras i Lagen om vissa torvfyndigheter (1985:620) eller 12 kap. 1-2 §§ med respektive tillhörande förordningar och täkter på havsbotten som regleras i konti-

nentalsockellagen. Tillstånd kan förenas med villkor som reglerar hänsyn till naturförhållanden.

Samrådsförfarande

I de fall tillståndsplikt enligt 7 kap. 28a § miljöbalken inte kan tillämpas kan samråd (12 kap 6§ miljöbalken) mellan verksamhetsutövaren och Skogsstyrelsen eller länsstyrelsen. Samråd kan ske för åtgärd och verksamhet som inte är tillståndspliktig och som väsentligt kan påverka naturmiljön, t.ex. anläggning av skogsvägar och skyddsdikning. Skogsstyrelsen kan också meddela råd för att säkra buffertzoner och undvika markskador.

MER INFORMATION

- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Strandskydd/> har information om strandskydd.

Bestämmelser för några av de arter som är knutna till naturtypen:

Djur- och växtskyddsområde

Enligt 7 kap 12 § Miljöbalken kan djur- eller växtskyddsområde skapas där den generella lagstiftningen inte är tillräcklig för att skydda störningskänsliga djur- eller växtarter. Skyddsformen innebär att rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig i området regleras under hela eller delar av året.

Fredade och fridlysta arter

I 3 § Jaktlagen (1987:259), och Artskyddsförordningen (2007:845) 4, 6, 7, 8 §§ med tillhörande bilagor framgår vilka djur som inte får dödas, skadas, infångas eller störas samt regler om fångstmetoder. Dessutom framgår vilka växter som det är förbjudet att plocka, samla in, skära av, gräva upp, dra upp med rötterna, förstöra eller skada. Förbuden gäller i alla stadier av arternas livscykel, så de inkluderar även frön, ägg, rom eller larver etc. Dessutom får djurens bon inte förstöras eller tas bort. Förstörelse av livsmiljö är också inkluderad i vissa fall. Jakt och fiske får endast bedrivas om förutsättningar i jakt- och fiskelagstiftningen med tillhörande föreskrifter uppfylls. För detaljer för respektive art se handbok för artskyddsförordningen.

Utsättning av arter (samlad bild över regelverk)

Vid utsättningar gäller att den som vill sätta ut hotade växt- eller djurarter som är fridlysta eller fredade (4-9 §§ artskyddsförordningen, 5 § ”fiskeförordningen” eller 3 § jaktlagen) och införskaffa grundmaterial för uppfödning och uppdrivning inklu-

sive förvaring och transport, måste se till att skaffa erforderliga tillstånd. Länsstyrelsen får enligt 14-15 §§ artskyddsförordningen i det enskilda fallet ge dispens från förbuden i 4-9 §§ som avser länet eller del av länet. När det gäller förvaring och transport av levande exemplar av fåglar och fågelägg eller växt- och djurarter som i bilaga 1 till artskyddsförordningen har markerats med N eller n, måste undantag från förbudet i 23 § sökas hos Jordbruksverket. Flyttning och utsättning av fisk kräver tillstånd enligt 16 § ”Fiskeförordningen” (1994:1716). Utsättning av fiskarter eller fiskstammar som är ”olämpliga med hänsyn till vattenområdet särart” eller medför risk för spridning av sjukdomar får inte tillåtas.

Vid utsättningar ska också beaktas att åtgärder som inte kräver särskilt tillstånd men som väsentligt kan påverka naturmiljön ska anmälas för samråd till Länsstyrelsen enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Utsättning av arter i naturen kan vara en sådan åtgärd.

MER INFORMATION

- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Biologisk-mangfald/Artskydd/Utsattning-av-vilda-arter/> har kort information om utsättning av arter, inklusive ett PM i frågan.
- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Handbocker/Artskyddsforordningen/Start/> har en handbok om artskyddsförordningen.

Bevarandemål, målbildikatorer och uppföljning

Allmänt om uppföljning

Uppföljning och övervakning sker i en mängd olika verksamheter med olika syfte (uppföljning av skyddade områden, uppföljning av biogeografiska regioner, uppföljningen inom åtgärdsprogram för hotade arter och miljöövervakning). Samordning sker för att ge maximal effekt och undvika dubbelarbete.

Naturtypernas bevarandestatus ska följas upp på biogeografisk nivå och deras tillstånd kommer att följas upp i de skyddade områdena. All uppföljning sker kontinuerligt och baseras på uppföljningssystem med bl.a. biologiska parametrar. Metodmanualer från basinventeringen uppföljning av skyddade områden och undersökningstyper inom miljöövervakningen samt Natura-naturtypskartan kommer att utgöra viktiga utgångspunkter för framtida uppföljning. Resultaten från dessa och andra genomförda inventeringar utgör också ett jämförelsematerial med framtida uppföljningsresultat.

Uppföljning i skyddade områden

Bevarandemål

Uppföljningssystemet för skyddade områden bygger på bevarandemål. Bevarandemålen ska referera till vad som behövs för att naturtypen ska ha gynnsam bevarandestatus, eller gynnsamt tillstånd i det enskilda området (areal, strukturer/funktioner samt typiska arter). Bevarandemålen för de skyddade områdena kan gälla lokaler (när det finns flera lokaler i ett skyddat område och det är viktigt att vissa av dem har egna mål) eller ett helt område. Bevarandemålen i skyddade områden fokuserar på naturtypers bevarandetillstånd i området och hur de bevarandeåtgärder som utförs påverkar dem. En naturtyps bevarandemål i ett skyddat område ska bidra till att de nationella bevarandemålen uppnås och helst bör det framgå vilken betydelse det skyddade området har för helheten. Bevarandemålen formuleras i bevarandeplaner och skötselplaner.

Bevarandemålen bör så långt möjligt vara preciserade till antal och geografisk belägenhet och ev. i tid (framför allt vid restaureringsåtgärder). I de fall kunskap saknas för att klara en precisering kan bevarandemål av mer generell karaktär formuleras, men ju fler mål som kan preciseras desto bättre.

I rapporten Uppföljning i skyddade områden i Sverige (6370:2010) har arbetet med formulering av bevarandemål, målbildikatorer samt uppföljning beskrivits närmare.

Målbildikatorer

Till varje bevarandemål hör en eller flera målbildikatorer. Vid uppföljningen används målbildikatorerna för att ge en indikation om bevarandemålen nåtts eller inte. Vid uppföljningsmetoder som är tillräckligt precist kvantitativa kan bevarandemål-

let och målordikatorn vara likalydande. I övriga fall är målordikatorn anpassad efter uppföljningsmetodik och en tänkt extrapolering av resultaten.

Uppföljning

För arbetet med uppföljning av bevarandemålen har ett uppföljningssystem införts, som i skyddade områden består av tre Block:

Block A – Obligatorisk uppföljning

Block B – Uppföljning av områdesspecifika målordikatorer

Block C – Förtätad nationell Art- och Habitauppföljning

För mer information samt exempel, Uppföljning av skyddade områden i Sverige. Det finns också framtagna manualer för de olika naturtypsgrupperna. Både uppföljningsrapporten och manualerna kan nås via Naturvårdsverkets hemsida.

I vägledningarna finns en hänvisning till den eller de uppföljningsmanualer, som man kan ge mer vägledning om uppföljningsarbete samt exempel på målordikatorer för naturtypen/naturtypsgruppen.

MER INFORMATION

- <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Inventering-och-uppfoljning/Uppfoljning-i-skyddade-omraden/> leder till uppföljning av skyddade områden. På sidan finns ingångar till aktuella rapporter (Uppföljning i skyddade områden i Sverige) och manualer.

Biogeografisk uppföljning

Projektet ”Biogeografisk uppföljning av naturtyper och arter” håller på att ta fram metodik för uppföljning av naturtyperna på biogeografisk nivå. I projektet ingår både att ta fram både metodik och det IT-system som ska hantera resultaten. Så långt möjligt ska uppföljningen samordnas med miljöövervakningen och uppföljningen av skyddade områden och med metodik från basinventeringen.

Den biogeografiska uppföljningen syftar till att följa hur naturtypernas utbredning, areal och kvalitet utvecklar sig och att se hur aktuella värden förhåller sig till referensvärdena. På så sätt kan slutsatser dras om de har gynnsam bevarandestatus eller inte. Resultaten från den biogeografiska uppföljningen ska användas till den nationella rapport som Sverige ska lämna till EU vart 6:e år och som bland annat ska hantera naturtypernas bevarandestatus. Resultaten kan också användas till andra internationella rapporter och till uppföljningen av de svenska miljömålen samt annat naturvårdsarbete.

Nationella bevarandemål

Det finns ännu inte beslut om nationella bevarandemål för de svenska naturtyperna i art- och habitatdirektivets bilaga 1. Ett förslag som nämnts är att lägga fast mål

för den kommande sexårsperioden efter varje rapportering, och i samband med rapporteringen utvärdera – vid sidan av resten av rapporteringen – om detta nås. Referensvärden anger önskvärd lägsta nivå, men oklart hur långt fram i tiden. Än så länge finns inte fastställda riktlinjer för hur nationella bevarandemål ska tas fram.

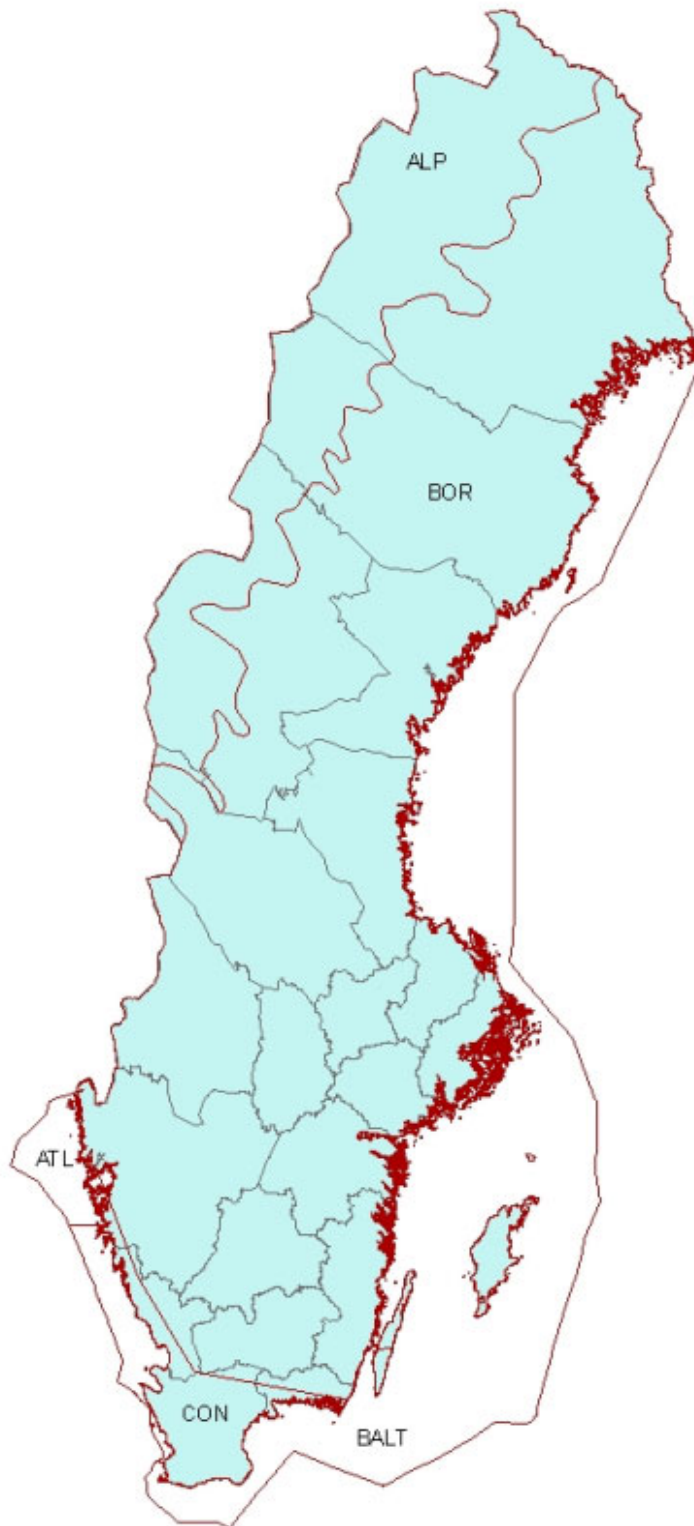
Basinventeringen

Mellan 2004-2008 genomfördes basinventeringen med syfte att inventera Natura 2000-områden och skyddade områden. Projektet tog fram inventeringsmanualer för olika organismgrupper och genomförde inventeringen. Inventeringsresultaten har bl.a. använts som bas för bevarandeplaner. Basinventeringen är en viktig utgångspunkt för det kommande uppföljningsarbetet.

Ett av resultaten från basinventeringen är Natura-naturtypskartan (NNK) som redovisar utbredningen av naturtyper enligt bilaga 1 i art- och habitatdirektivet (EEG 92/443). Naturvårdsverket har fastställt att alla skyddade områden ska ha en sådan karta. Att veta vilka naturtyper som finns i ett område, var de finns och vilka ytor de täcker är viktig information för uppföljningsarbetet, rapportering och handläggning av ärenden både för naturtyperna och arterna.

MER INFORMATION

- <http://swenviro.naturvardsverket.se/dokument/epi/basinventering/basinvent.htm> leder till basinventering och allt underlagsmaterial till den (bl.a. manualer för inventering av naturtyperna).

Karta över de biogeografiska regionerna i Sverige: alpin, boreal och kontinental region samt marin atlantisk och marin baltisk region (Naturvårdsverket 2010).

Litteratur och kontaktuppgifter

De enskilda vägledningarna innehåller litteratur och eventuella länkar som gäller den enskilda naturtypen.

Den gemensamma texten har litteratur och länkar som är gemensam för samtliga naturtyper. De finns främst införlivade i styckena ”mer information” i anslutning till olika textavsnitt. Litteratur som är användbar för flera av de olika avsnitten finns listade nedan.

Övergripande litteratur

Ahlcrona E, Boresjö Bronge L & Willén E (2001): Satellitdata och svenska naturtyper i Natura 2000, möjlighetsstudie. Rapport för Naturvårdsverket. Metria miljöanalys.

Allard A (2003): Instruktioner för flygbildstolkning NILS.

Cederberg, B. och Löfroth, M., 2000. Svenska djur och växter i det Europeiska nätverket Natura 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Esseen P-A, Glimskär A, Ståhl G & Sundquist S (2003): Fältinstruktion för nationell inventering av landskapet i Sverige. NILS år 2003.

Fremsted, E. (2002). Natura 2000 i Norge. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Vitenskapsmuseet. Rapport botanisk serie 2002-5: 1-38. Trondheim.

Fältinstrukser för Nationell inventering av landskapet i Sverige (NILS):
http://www.resgeom.slu.se/resana/NILS/Publikationer/NILS_manual_fält_webb2005.pdf

Gardfjell, H. och Hagner, Å. 2009. Instruktion för Habitatinventering i NILS och THUF, 2009. SLU, version 2009-05-05.

Jordbruksverket 2000. EU-stöd till jordbruket 2001.

Metria Geodata (2003): Möjligheter att använda IR-flygbilder vid Natura 2000 basinventering och uppföljning.

Miljödepartementet (2001). Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier. Regeringens proposition 2000/01:130.

Miljø- og Energiministeriet / Skov- og Naturstyrelsen (2000). Danske naturtyper i det europeiske NATURA 2000 netværk.

Naturvårdsverket (1997): Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000.

Naturvårdsverket (1978): Biologiska inventeringsnormer, BIN, Fåglar. Punktlinjekartering.

Naturvårdsverket (2003): Natura 2000 i Sverige – handbok med allmänna råd. Handbok 2003:9.

Naturvårdsverket (2010): Uppföljning av skyddade områden i Sverige - Riktlinjer för uppföljning av friluftsliv, naturtyper och arter på områdesnivå. Rapport 6379:2010

Skogsstyrelsen (2002). Natura 2000 – områden enligt 7 kap. miljöbalken. Riktlinjer för skogsvårdsstyrelsens arbete. Cirkulär 2002:D 4 (Policy 4.40).

Sohlman A (red) (2008): Arter och naturtyper i Habitatdirektivet – tillståndet i Sverige 2007. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Övergripande länkar

ArtDatabanken: <http://www.artdata.slu.se/>

Naturvårdsverket: www.naturvardsverket.se

Kontaktuppgifter

Kontaktuppgifter gäller för den person på ArtDatabanken som är huvudförfattare för vägledningen ifråga. Kontaktpersonen finns tillgänglig för att svara på frågor.

Ytterst ansvarig är Naturvårdsverket, i sin egenskap av nationell miljömyndighet och beställare av vägledningarna samt ansvarig för beslutet om vägledningarnas innehåll.